

УДК 027.52(497.11 Нови Сад)
027.52(=214.58)(497.11 Нови Сад)
929:821.163.41 Димић, Т.

doi: 10.5937/cit2547041D
Прегледни рад

Прва ромска библиотека у Србији

Славица Денић
Радио телевизија Војводине, Ромска редакција
slavica.denic@hotmail.com
ORCID 0009-0003-7616-9849

Сажетак

Огранак Градске библиотеке у Новом Саду у насељу Шангај „Трифун Димић“ носи име познатог ромског прегаоца Трифуна Димића (1956–2001) – песника, преводиоца, књижевника, активисте. Отворен је 2010. године у делу града где живи значајан број припадника ромске заједнице, чија деца похађају оближњу основну школу. Тако су познати ромски мислилац и млади нараштаји повезани, што ће допринети и културном развоју овог дела града. Циљ рада је да представи достигнућа у раду Огранка „Трифун Димић“ након 15 година постојања и покаже даље могућности у раду са различитим корисницима ромске заједнице у Шангају. Подаци за анализу прикупљени су Упитником и употпуњени Извештајем о раду огранка Градске библиотеке „Трифун Димић“ у Новом Саду за 2024. годину и из других доступних извора, од којих се истиче разговор са проф. емеритус Свенком Савић, која истражује питања ромске заједнице на Универзитету у Новом Саду. Резултати анализе показују да је библиотека „Трифун Димић“ током деценије и по постојања допринела унапређењу образовања локалне ромске заједнице. Закључна разматрања доносе предлоге побољшања рада огранка, како би постао локални центар едукације и стваралаштва Рома.

Кључне речи: Градска библиотека у Новом Саду, Огранак „Трифун Димић“, Трифун Димић (1956–2001), ромска заједница, ромски језик, ромологија

Увод

Постепено развијање свести о друштвеним групама које су искључене, маргинализоване или дискриминисане (попут старијих особа или особа са инвалидитетом, особа из социјално и економски угрожених категорија, припадника ромске заједнице и/или других етничких мањина), предуслов је за креирање демократског друштва.¹ Јавне библиотеке ће, помоћу различитих програма и услуга за ове категорије корисника, промовисати инклузивно библиотекарство.²

Културна права националних мањина сматрају се најважнијим сегментом етничког идентитета³, а обухватају, између осталог, слободу на изражавање, неговање језика и културе и развој сопствених институција.

Европски стратешки оквир за Роме за период 2020–2030. године⁴ утврђује свеобухватан приступ социјалном укључивању ове заједнице који почива на принципу равноправног учешћа у политичком, друштвеном и културном животу. У складу са европском регулативом и

¹ Ауторка захваљује проф. Свенки Савић на сарадњи, помоћи и подршци приликом израде овога рада и Драгани Димитров, библиотекарки запосленој у Огранку ГБНС „Трифун Димић“ у Шангају на попуњавању Упитника.

² Добрила Бегенишић, „Инклузија у јавним библиотекама Србије“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Бр. 46 (2025): 3–10, DOI: 10.19090/cit.2025.46.3-10.

³ Вера Клопчич, „Заштита језика и културе Рома у међународним документима“, у *Језик у уједињењу*, уредница Вера Васић (Нови Сад: Филозофски факултет, 2011), 159–169.

⁴ European Commission, *EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020–2030*, preuzeto 17. 7. 2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1654.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022–2030⁵, између осталих, предвиђа афирмативне мере како би се побољшала укупна образовна структура, омогућило школовање деце на матерњем језику и упознавање са њиховом културом.

Библиотека „Трифун Димић“ у Шангају саставни је део установе културе Градске библиотеке у Новом Саду (ГБНС). Отворена је 2010. године и, осим што је једина установа културе у овој локалној заједници, јесте и прва ромска библиотека у Србији. Носи име ромолога, песника, књижевника, преводиоца и дугогодишњег активисте, Трифуна Димића који је много допринео области писања, говорења, организовања и чувања наслеђа ромске заједнице, пре свега у војвођанском вишејезичном простору.⁶ Данас Огранак има значајан број наслова на ромском језику (217).⁷ Податак је важан, посебно ако се има у виду скромна продукција књига на ромском језику код нас, нарочито оних намењених деци и младима, а чија бројност у библиотекама није довољна да подстакне читалачке и радне навике деце и студената, али и одраслих.

Задатак библиотечких огранака у насељима у којима мањинске заједнице чине значајан део популације јесте да њиховим члановима обезбеде коришћење материјала на матерњем језику.⁸ Иако је целокупни књижни фонд библиотеке у Шангају једнако доступан свима, намера је да, пре свега, припадницима ромске заједнице приближи књигу и писану реч, узимајући у обзир статистички податак из Пописа становништва, домаћинства и станова у Србији 2022. године, да је у ромској заједници највећи број млађе популације и да је највећи број неписмених на матерњим и на језику већинског народа.⁹

Циљ овога рада је да представи достигнућа у раду Огранка ГБНС „Трифун Димић“ након 15 година постојања, да одговори на питање колико је фонд прилагођен садашњим потребама ромске популације свих узраста и да формулише препоруке за унапређење у циљу испуњавања улоге локалног центра културе и едукације ове заједнице.

Емпиријски подаци прикупљени су путем Упитника (који је посебно формиран за стално запослену особу у Огранку „Трифун Димић“ од његовог отварања), који је садржао питања о: књижном фонду, опису послова запослених у библиотеци, особама које су од отварања до данас биле ангажоване, корисницима, начину рада, (додатним) услугама које установа пружа, мотивацији деце (посебно ромских девојчица) да долазе у библиотеку, сарадњи са родитељима, основним школама у Новом Саду које похађа значајан број ромске деце и невладиним сектором, организацији културних програма који афирмишу ромску културу, лику и делу Трифуна Димића, личном искуству рада библиотекарке са корисницима и проблемима у раду са којима се суочава.

Осим Упитника, подаци су комплетирани из Извештаја о раду ГБНС за 2024. годину¹⁰ и појединачних података доступних из других извора (разговора са проф. Свенком Савић која истражује питања ромске заједнице на Универзитету у Новом Саду).

⁵ Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог Републике Србије, Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022–2030. године, преузето 17. 7. 2025, http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2022_02/SG_023_2022_001.htm.

⁶ Аутономна Покрајина Војводина је мултиетничко и мултикултурално подручје са више од 20 етничких група и шест језика у службеној употреби. – Републички завод за статистику, *Попис становништва, домаћинства и станова 2022. године*, преузето 24. 7. 2025, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234001.pdf>.

⁷ *Извештај о раду и пословању за 2024. годину* (Нови Сад: Градска библиотека у Новом Саду, 2024), 74.

⁸ Милош Панков, „Интеркултурални приступ у раду библиотеке Трифун Димић“, *ИншерКулт* 2017 Година 16, бр. 2 (2018): 5–54.

⁹ Од укупно 131.936 изјашњених припадника/-ца ромске заједнице у Србији, 12.500 је без школске спреме, док 23.073 има непотпуно основно образовање. – Републички завод за статистику, *Попис становништва, домаћинства и станова 2022. године*, преузето 24. 7. 2025, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/3104020307?languageCode=sr-Cyrl>.

¹⁰ *Извештај о раду и пословању за 2024. годину*.

Трифун Димић

Огранак ГБНС у насељу Шангај с разлогом носи име Трифуна Димића (Госпођинци, 1956 – Нови Сад, 2001),¹¹ који је био самоуки ромолог, ромски песник и књижевник, преводилац (често називан ромским Вуком Караџићем), активиста за побољшање положаја ромске заједнице. Свој рад је посветио едукацији и афирмацији потребе описмењавања младих у (тадашњем) југословенском друштву. Основа његовог рада била је потреба за променама у домену образовања, становања, неговања сопствене културе, али и захтева да тој заједници буде омогућен развој, као и осталим мањинама.

Осим богатог књижевног и научног наслеђа, Димић је иза себе оставио тековине значајне за укључивање Рома и Ромкиња у друштвене токове у Србији. У својој личности сјединио је активистички и научни рад да би својој заједници проширио начине деловања¹².

Залагао се за увођење изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе у основне школе у АП Војводини¹³ и обавезно стварање механизма за образовање наставника језика, што је и учињено, али скоро три деценије касније наставници/-це и даље раде по уговорима на одређено време и нису добили стална запослења у школама.

Написао је прва неопходна помагала у едукацији, *Лил рамосаримако – Писменица*¹⁴, први буквар на ромском језику и направио предлог за основе правописа и стандардизације језика, нарочито употребе ћириличног и латиничног писма. У тадашњој југословенској заједници, крајем 20. века, оба писма су била равноправна, да би потом у држави Републици Србији, Закон о службеној употреби језика и писама¹⁵ ћирилично писмо одредио за све облике службене употребе. У новонасталој ситуацији, Димић је у саветима за педагошку праксу у основним школама препоручио ћирилично писмо, које је почетно и за ученике из неромске заједнице како би олакшао ромским првацима улажење у школски систем.

Димић је био успешан и креативан преводилац на ромски језик, пре свега богослужбених књига, и тако је значајно допринео духовном просвећењу ромске заједнице у Војводини (уз сарадњу са ромским композитором Зораном Мулићем, који је компоновао музику за служење литургије на ромском језику¹⁶).

Оснивач је и промотер једне релативно нове научне дисциплине – ромологије, чији радови и допринос још увек нису довољно познати, па самим тим ни довољно (про)цењени у домаћој научној заједници. Остаје задатак нове генерације ромских научника и научница да, по угледу

¹¹ Трифун Димић је, између осталих, објавио и следеће књиге: *Кана ававас андо форо* (1979), *Ромске клеџве, заклеџве и блајослови* (1984), *Народна ромска поезија* (1986), *Песма над песмама* (1988), *Св. Јеванђеље Исуса Христа по Јовану* (превод на ромски, 1989), *Нови Завеш* (превод на ромски, 1991), *Песма над ђесмама* (превод на ромски, 1991), *Службеник* (1993), *Боже, ђојуби оне друмове* (1993), *Лил рамосаримако – Писменица* (1995), *Свешта Пеџка од Ейиваџа до Јаша* (1996), *Гилтамеш* (препев на ромски, 1996), *Време самоће* (1996), *Библијско ђешокњије* (превод на ромски, 1997), *Традицијска ромска књижевност* (1997), *Сџојала у ђраџини* (1998), *Суџра ђу на ђуџ* (поезија, 2010). Поред поменутих издања, објавио је више од стотину стручних радова из области ромолошких наука и ромске књижевности. Био је покретач и уредник научно-стручног часописа *Ромологија*, који је од 1989. године излазио на српском и на ромском језику, а исто тако и часописа за ромску културу и књижевност *Реч Рома* (*Алав е Рроменіо*), који је излазио од 1994. године, у издању Друштва Војводине за језик, књижевност и културу Рома, које је такође он основао.

¹² Драгољуб Ацковић, *Трифун Димић 1956–2001* (Нови Сад: Завод за културу Војводине, 2005), 10.

¹³ Првог септембра 1997. године у три основне школе на територији општине Бачка Паланка око 200 ромске деце почело је да слуша изборни предмет Ромски језик са елементима националне културе, што је био први корак ка остваривању програма образовања ромске заједнице на матерњем језику.

¹⁴ Трифун Димић, *Лил рамосаримако – Писменица* (Нови Сад: Друштво Војводине за језик и књижевност Рома, 1995).

¹⁵ „Закон о службеној употреби језика и писама“, *Службени гласник РС* бр. 45 (1991), 53 (1993), 67 (1993), 48 (1994), 101 (2005 – др. закон), 30 (2010), 47 (2018) и 48 (2018 – испр.), преузето 18. 7. 2025, https://www.paragraf.rs/proposisi/zakon_o_sluzbenoj_upotrebi_jezika_i_pisama.html.

¹⁶ Свенка Савић и Марија Александровић, „Композитор Зоран Мулић“, у *Допринос Рома култури народа у Србији*, уредници Тибор Варади, Драгољуб Ђорђевић и Драган Тодоровић (Београд: Одбор САНУ за проучавање начина живота и обичаја Рома, 2022), 81–98.

на јединице за едукацију и истраживања мађарског (хунгарологију), румунског (румунистику), словачког (словакистику), русинског и украјинског језика (славистику) на Филозофском факултету у Новом Саду, придруже и одсек, катедру, или лекторат за ромологију – која је важна за развој ове заједнице у Србији.

Димић је основао и Матицу ромску као друштвени, политички и организациони облик за Роме и Ромкиње, чији задатак јесте (и данас) промоција образовања и очување културе и традиције заједнице.

У Огранку ГБНС 2022. године откривена је и биста Трифуна Димића, дело аутора др Владимира Јокановића. Једна од улица у том делу Новог Сада (али и у његовом родном месту Госпођинци) носи његово име.

Мада је по основној вокацији био песник, Димић је сматрао важним да својој заједници остави едукативна помагала за укључивање Рома и Ромкиња у све токове друштвеног живота, пре свега уз помоћ образовања на сопственом, матерњем језику, као што је то право загарантовано другим националним заједницама. У том смислу, Огранак ГБНС који носи његово име, требало би да буде наставак његове визије развоја ромске заједнице и центар афирмације образовања и културе Ром-а/-киња у Србији.

Прва ромска библиотека

Огранак ГБНС „Трифун Димић“, отворен је 2010. године са уверењем да ће „допринети укључивању Рома у све области друштвеног живота“, образовни систем и омогућити им једноставније и брже запошљавање.¹⁷ Прве године рада биле су медијски пропраћене и у том периоду је имала највећи број корисника, који се временом смањивао, а разлози за то су различити. Извесно је да је популаризацији доприносила и Школа ромологије организована девет година заредом на Универзитету у Новом Саду (од школске 2004/2005. до 2012/2013).¹⁸ Огранак се простира на око 100 квадратних метара, поседује издвојену читаоницу која је опремљена столовима, столицама и интернетом, који је доступан корисницима библиотечког фонда.

Проблем са којим се све јавне библиотеке у Србији суочавају јесте да не постоји значајан број објављених књига на ромском језику, да је годишња продукција малобројна и да је интересовање припадника заједнице недовољно. Милош Панков у свом истраживању наводи да мали број одраслих Рома чита књиге на матерњем језику у односу на процењени број становника ромске националности у насељу Шангај.¹⁹ Књижни фонд библиотеке „Трифун Димић“ на крају 2024. чинило је укупно 8518 публикација (4528 за одрасле и 3990 за децу), од којих је највећи број издања на српском (8235) и ромском (217) језику. Током исте године набављена су укупно 204 монографска издања, од којих је већина на српском, док је само 13 на ромском језику.²⁰ Огранак не поседује електронска издања и аудио записе.²¹

¹⁷ *Отворена прва ромска библиотека у Србији*, преузето 7. 5. 2010, <https://novisad.rs/otvorena-prva-romska-biblioteka-u-srbi-i>.

¹⁸ *Школа ромологије*, преузето 7. 8. 2025, <https://zenskestudije.org.rs/12-srpski/istrazivanja-i-projekti/249-skola-romologije>.

¹⁹ Слична искуства аутор бележи и у библиотеци у Старој Пазови 2018. године, где је „набавка 51 публикације на ромском језику заинтересовала тек незнатан број Рома“. – Панков, „Интеркултурални приступ у раду библиотеке Трифун Димић“...: 49.

²⁰ *Извештај о раду и пословању за 2024. годину*, 72–82.

²¹ На Трећем програму Радио Новог Сада 10. 12. 2024. године емитована је прва дечија радио драма на ромском језику „О Агни Девлипе јагако“ („Агни – божанство ватре“), ауторке др Марије Александровић (1972–2025), која је била професорка струковних студија на Високој струковној васпитачкој и медицинској школи у Вршцу, где се студенти образују на српском, румунском и ромском језику. Ова радио-драма је аудио-запис који би морао да се нађе у Огранку ГБНС „Трифун Димић“ у Шангају како би популарисао малобројна дечија издања на ромском језику. – Марија Александровић, *Агни – божанство ватре*, Радио телевизија Војводине, преузето 18. 7. 2025, <https://media.rtv.rs/ostalo/radio-drama-radio-television-of-vojvodina/96762>.

Целокупан фонд јавно је доступан и претражив кроз библиотечки систем БИСИС. Међутим, према резултатима спроведеног Упитника, изузетно је мали проценат корисника који базу претражују самостално, већ на њихов захтев то ради запослена библиотекарка и даје потребне информације.

Набавка библиотечко-информационе грађе врши се куповином, поклоном, откупом републичких, покрајинских и/или градских институција. Како би се поспешила набавка и омасовио број наслова, неопходно је да се подстакне и подржи књижевно стваралаштво на ромском језику и да се обезбеди обавезни примерак на свим нивоима. Након тога, потребно је интензивније промовисати учење ромског језика и читање на матерњем језику, посебно међу децом и младима. Чини се да би поседовањем електронских издања, посебно дечијих, Огранак привукао и нове кориснике млађе генерације.

Структура корисника библиотеке до 20 година, према Упитнику, показује да је подједнак проценат мушких и женских чланова. Ситуација је значајно другачија са старијима од 20 година, овде подаци говоре да су то искључиво жене. Разлоге оваквог стања можда треба тражити и у чињеници да је од почетка примене афирмативних мера (школске 2003/2004. године), чији циљ је унапређење образовног статуса Рома и Ромкиња, већи број студенткиња него студената ромске националности. Међу постојећим локалним механизмима за социјално укључивање Рома и Ромкиња (координатори за ромска питања, педагошки асистенти, здравствени медијатори) такође су бројније Ромкиње.²² За дванаест година постојања Школе ромологије на Универзитету у Новом Саду, укупно је 353 полазника добило сертификате, од тога 277 жена.²³ Дакле, веће интересовање за ромску заједницу показују жене и може се очекивати да ће носиоци процеса њеног унапређења бити управо оне.

Од отварања Огранка „Трифун Димић“ до данас, у континуитету је запослена једна особа (по образовању мастер професорка српске књижевности и језика), а дугорочно присуство показало се као огромна предност када се прави визија његовог развоја.²⁴ Ово је драгоценост и када се евидентирају подаци о потребама корисника. Важно је одлазити у делове насеља у којима већински живе Роми и Ромкиње, разговарати са децом и њиховим родитељима, позивати их у простор библиотеке, како би заједно радили домаће задатке и дружили се са другом децом. У раду библиотеке повремено су учествовале приправнице, волонтерке и особе ангажоване на основу уговора (тримесечних и шестомесечних), које су стекле одређена знања о раду и књигама које поседује, али је период ангажовања био кратак да би ефикасно могле да примене своје знање и изван библиотеке.²⁵

Уз стално запослену особу, неопходно је да се, у континуитету, ангажују студенти и студенткиње који би потом одлучили да се посебно баве питањима која Огранак буде сматрао важним за ромску заједницу у том насељу.

Огранак „Трифун Димић“ је од оснивања простор у коме се организују различити културни, књижевни или фолклорни програми који промовишу и афирмишу богату ромску културу – све оно што је Трифун Димић стварао и о чему је писао, било као научник, било као активиста своје заједнице. На тај начин ова институција доприноси смањењу стереотипа и

²² Славица Денић, *Родни идентитети и интеркултуралност: Критичка анализа афирмативних мера на високошколским институцијама у Србији 2000–2013. године* (Нови Сад: Завод за равноправност полова, 2015), 48.

²³ Данијела Радовић, „Школа ромологије на Универзитету у Новом Саду као пример интеркултуралног високог образовања у ромској заједници“, *ИнтерКулш* 2017 Година 16, бр. 2 (2018): 147.

²⁴ Установа јесте у том смислу прилагођена потребама корисника, јер библиотекарка може деци да пружи помоћ у савладавању језичких баријера и/или проблема у стицању и развоју читалачких вештина и писања.

²⁵ Као пример позитивне праксе у Упитнику наведена је професорка која је неколико месеци реализовала радионице певања. Деца су се радовала њеним часовима, уживала у певању, музицирању и наступу на Змајевим дечијим играма, а и родитељи су позитивно реаговали. Наведени пример јесте активност која би требало да постане стална и буде пример добре праксе системски усвојен.

дискриминације којој су изложени припадници поменуте заједнице.²⁶ Осим тога, у просторијама библиотеке организују се додатне едукативне услуге у сарадњи са основним школама²⁷, родитељима²⁸, невладиним организацијама и другим релевантним институцијама. Већ је установљено да ученици и ученице Основне школе „Вељко Влаховић“ у насељу Шангај имају озбиљних проблема при читању, писању и рачунању, те да са неким од њих раде дефектолози из школе „Милан Петровић“. Додатни рад са школском децом у простору Огранка, посебно при изради домаћих задатака, развијању вештина читања и писања, који је подржао и директор ГБНС, уродио је плодом. Успех је постигнут јер је запослена библиотекарка могла да се посвети сваком кориснику, иницира разговоре на тему значаја образовања, али и изгради међусобно поверење. Сарадња са организацијама цивилног друштва веома је позитивна, нарочито са Удружењем жена „Ромена“ из Новог Сада, уз чију подршку је библиотекарка пружила помоћ деци у развијању вештине читања у Сврतिшту за децу у граду, појединим основним школама и месним заједницама, а у плану је и рад са децом без родитељског старања у „Дечијем селу“ у Сремској Каменици. Према Извештају о раду библиотеке за 2024. годину, осим редовне делатности, током целе године одвијао се инклузивни рад са децом из ромске заједнице.²⁹ Овај рад треба додатно стимулисати и подстицати изградњу читалачких и радних навика деце основношколског узраста, промовисати значај образовања ромске заједнице, али и друге аспекте културе Рома којима се незнање замењује новим знањем о „другима“. Ово би сигурно довело до повећања броја корисника библиотеке, посебно мушких чланова ромске заједнице, који би се укључили и у заједничке едукативне и друге активности.

Окупљања у простору библиотеке која би била намењена ромској популацији (попут књижевних вечери, гостовања ромских и неромских песника, писаца или уметника), након епидемије корона вируса није било, што значи да је локална ромска и неромска популација остала ускраћена за знања о културним постигнућима Рома и Ромкиња. Објашњење за овакву ситуацију може се наћи и у недовољно широкој популаризацији Огранка „Трифун Димић“ у медијима последњих година. Истраживање³⁰ показује да је од 2013. године забележен далеко

²⁶ Изостаје пракса да се у библиотекама води евиденција о националној (и другој) припадности корисника, што би за ову анализу било корисно. Функција сваке јавне библиотеке јесте да обезбеди свим грађанима равноправну доступност целокупног књижног фонда, али поставља се питање како особе запослене у библиотекама у насељима у којима припадници неке мањинске заједнице чине већински део популације могу да прилагоде своје програме, библиотечки фонд и промовишу инклузивно библиотекарство, уколико не воде овакву врсту добровољне евиденције својих чланова. Ако се говори о изјашњавању припадника ромске националне мањине, проблем етничке мимикрије несумњиво је присутан услед бекства од сиромаштва, страха од дискриминације и пораста ксенофобичности у друштву. (Лично је мишљење запослене библиотекарке да не би желела никога да издваја по било ком основу, али и да би се и сами корисници нерадо изјаснили да су припадници ромске заједнице).

²⁷ У ОШ „Вук Караџић“ у Новом Саду током 2024. године библиотекарка је радила са десет ромских девојчица, узраста од петог до осмог разреда, које су имале проблема са читањем. Након рада са њима, унапређен је квалитет читања, што се одразило и на њихово самопоуздање и даљи рад.

²⁸ Као пример добре праксе – сарадње са родитељима – наводи се самохрани отац коме је библиотекарка у Огранку ГБНС помогла да први пут одведе своју децу на море, тако што је хуманитарном акцијом прикупила средства за пут, смештај, гардеробу, опрему за пливање, чак и играчке за плажу. Наглашава и да, захваљујући емпатији жена са којима сарађује, успева да организује различите хуманитарне акције којима обезбеђује за поједине породице гардеробу, храну, пакетиће и новчану помоћ.

²⁹ 1. У сарадњи са Удружењем жена „Ромена“ у Огранку „Трифун Димић“ одржани су часови читања са старијим основцима; 2. У ОШ „Иво Лола Рибар“ у Новом Саду библиотекарка је одржала едукативну радионицу на тему „Глаголи – писање и читање“; 3. У Свртишту за децу која га посећују у Новом Саду, два пута недељно библиотекарка је држала курс читања, а активност је реализована у сарадњи са Удружењем жена „Ромена“; 4. На позив васпитача из ПУ „Playroom“, библиотекарка је за две васпитне групе организовала радионице у којима је учествовало 60 деце. Циљ радионица био је да се деци објасни шта је библиотека, које активности се у њој одвијају, ко и како може да позајми књиге из библиотеке и сл.; 5. Уз подршку Екуменске хуманитарне организације из Новог Сада и Удружења жена „Ромена“, у месној заједници „Видовданско насеље“ у Новом Саду, реализован је тромесечни пројекат под називом *Пуш ка знању кроз чишање и писање*. Циљ пројекта био је да двадесеторо деце узраста од трећег до шестог разреда, која похађају ОШ „Душан Радовић“ у Новом Саду, развију читалачке вештине и правила писања.

³⁰ Панков, „Интеркултурални приступ у раду библиотеке Трифун Димић“: 5-54.

мањи број медијских прилога него што је то био случај у првим годинама након оснивања. У будућности неопходно би било интензивирати сарадњу Огранка са медијима која би допринела позитивнијем ставу у вези са радом у њему, сензибилизацији других институција према потребама Рома и Ромкиња у насељу, међусобној сарадњи шире ромске и неромске заједнице са Огранком, као и већем броју едукативних и културних програма који би се током године реализовали у његовим просторијама.

С обзиром на то да у простору библиотеке последњих година нису биле организоване промоције ромског књижевног и другог стваралаштва, млађе генерације ромских ученика и ученица у Шангају нису имале прилику да се у довољној мери упознају са тековинама рада Трифуна Димића, чије име Огранак носи. Установљавањем обележавања важних датума (8. април – Светски дан Рома, датум рођења – 28. фебруар и датум смрти Трифуна Димића – 13. септембар) допринело би се осветљавању lika и дела Т. Димића и наслеђу које је оставио својој заједници.

Закључак

Огранак ГБНС „Трифун Димић“ у насељу Шангај у Новом Саду, током 15 година постојања, допринео је унапређењу образовања локалне ромске заједнице. Захваљујући вишегодишњем пружању помоћи у читању, учењу и изради домаћих задатака стање је унапређено међу децом основношколског узраста. Улога Огранка, како у процесима неформалног образовања ромске заједнице, тако и промоције културе, даје могућност да постане локални центар едукације и стваралаштва Ромкиња и Рома, заједно са другима који у насељу живе.

Будуће усмерење Огранка могло би да буде наставак визије развоја ромске заједнице самог Трифуна Димића и онога што је садашњост, а пре свега будућност афирмације образовања и културе Ром-а/-киња код нас. То претпоставља: повећање броја књига на ромском језику и о ромској заједници, укључујући и електронска издања са посебним освртом на дечју литературу, чиме би се унапредила употреба ромског писма ученика који у основним школама похађају изборни предмет Ромски језик са елементима националне културе; интензивирање сарадње са школама, невладиним организацијама и релевантним институцијама, како би се у континуитету организовали додатни едукативни програми у простору Огранка, који би подстицали унапређење образовања ромске деце основношколског узраста; организацију окупљања, која би била намењена ромској популацији, попут књижевних вечери, гостовања ромских и неромских песника, писаца или уметника; мотивисање чланова заједнице (нарочито мушкарце и старије особе) да долазе на заједничке културне, едукативне и друге активности; организацију културних или фолклорних програма који промовишу ромску културу, што би допринело смањењу стереотипа и дискриминације; успостављање сарадње са Високом струковном васпитачком и медицинском школом у Вршцу како би Огранак у Шангају постао место наставне праксе за будуће образоване ромске васпитаче и васпитачице; сарадњу са медијима (нарочито са Радио телевизијом Војводине и локалним градским медијима у Новом Саду) како би заједнички радили на изградњи позитивнијег става у вези са радом Огранка и сарадњи шире ромске и неромске заједнице са библиотеком и организацији догађаја који за циљ имају упознавање млађих генерација са стваралаштвом Трифуна Димића и његовим доприносом, јер значај његовог едукативног, књижевног, научног и активистичног наслеђа може бити добар модел и узор за смернице даљег правца развоја заједнице, али и за покретање јавних стручних дискусија на различите теме које се тичу укључивања Ром-а/-киња у друштво.

Литература и извори:

1. Acković, Dragoljub. *Trifun Dimić 1956–2001*. Novi Sad: Zavod za kulturu Vojvodine, 2005.
2. Aleksandrović, Marija. *Agni – božanstvo vatre*. Radio televizija Vojvodine. Preuzeto 18. 7. 2025. <https://media.rtv.rs/ostalo/radio-drama-radio-television-of-vojvodina/96762>.
3. Begenišić, Dobrila. „Inkluzija u javnim bibliotekama Srbije”. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* Br. 46 (2025): 3–10. DOI: 10.19090/cit.2025.46.3-10.
4. Denić, Slavica. *Rodni identiteti i interkulturalnost: Kritička analiza afirmativnih mera na visokoškolskim institucijama u Srbiji 2000–2013. godine*. Novi Sad: Zavod za ravnopravnost polova, 2015.
5. Dimić, Trifun. *Lil ramosarimako – Pismenica*. Novi Sad: Društvo Vojvodine za jezik i književnost Roma, 1995.
6. European Commission. *EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020–2030*. Preuzeto 17. 7. 2025. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1654.
7. *Izveštaj o radu i poslovanju za 2024. godinu*. Novi Sad: Gradska biblioteka u Novom Sadu, 2024.
8. Klopčič, Vera. „Zaštita jezika i kulture Roma u međunarodnim dokumentima”. U *Jezik u upotrebi*, urednica Vera Vasić, 159–169. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2011.
9. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije. *Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period 2022–2030. godine*. Preuzeto 17. 7. 2025. http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_023_2022_001.htm.
10. *Otvorena prva romska biblioteka u Srbiji*. Preuzeto 7. 5. 2010. <https://novisad.rs/otvorena-prva-romska-biblioteka-u-srbi-i>.
11. Pankov, Miloš. „Interkulturalni pristup u radu biblioteke Trifun Dimić”. *InterKult 2017* Godina 16, br. 2 (2018): 5–54.
12. Radović, Danijela. „Škola romologije na Univerzitetu u Novom Sadu kao primer interkulturalnog visokog obrazovanja u romskoj zajednici”. *InterKult 2017* Godina 16, br. 2 (2018): 133–149.
13. Republički zavod za statistiku. *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine*. Preuzeto 24. 7. 2025. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234001.pdf>.
14. Savić, Svenka i Marija Aleksandrović. „Kompozitor Zoran Mulić”. U *Doprinos Roma kulturi naroda u Srbiji*, urednici Tibor Varadi, Dragoljub Đorđević i Dragan Todorović, 81–98. Beograd: Odbor SANU za proučavanje načina života i običaja Roma, 2022.
15. *Škola romologije*. Ženske studije i istraživanja. Preuzeto 7. 8. 2025. <https://zenskestudije.org.rs/12-srpski/istrazivanja-i-projekti/249-skola-romologije>.
16. „Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama”. *Službeni glasnik RS* br. 45 (1991), 53 (1993), 67 (1993), 48 (1994), 101 (2005 – dr. zakon), 30 (2010), 47 (2018) i 48 (2018 – ispr.). Preuzeto 18. 7. 2025. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sluzbenoj-upotrebi-jezika_i_pisama.html.

The First Roma Library in Serbia

Summary

A branch of the City Library in Novi Sad, located in the Šangaj settlement, is named after the famous Roma intellectual Trifun Dimić (1956–2001) – poet, translator, writer, activist. The branch was created in 2010 for the benefit of the settlement where a significant number of the Roma population resides and whose children attend a neighboring elementary school. In this way, the intellectual legacy of the distinguished Roma intellectual is interwoven with the younger generations, thereby fostering cultural advancement and contributing to the broader development of this part of the city.

The goal of this study is to present the accomplishments of the Branch “Trifun Dimić” after 15 years of its existence, and to show further possibilities in the work with various users from the Roma community in that settlement.

The data for the analysis were collected from the Questionnaire and Annual Report on the Activities of the “Trifun Dimić” Branch of the City Library in Novi Sad for 2024 and from other available sources, of which the interview with Prof. emeritus Svenka Savić, who researches issues of the Roma community at the University of Novi Sad, stands out. The results of the analysis show that the “Trifun Dimić” library has contributed to the improvement of education in the local Roma community over the decades since its inception. The concluding considerations include suggestions for improving the work of the branch, so that it becomes a local center of education and creativity of the Roma.

Keywords: City Library in Novi Sad, Branch “Trifun Dimić”, Trifun Dimić (1956–2001), Roma community, Romani language, Romology